

Archiv obce Dýšina

1850–1945 (1950)

Inventář

EL NAD č.: 192

AP č.: 218

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2010

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce fondu	3
II. Vývoj a dějiny fondu	6
III. Archivní charakteristika fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	6
V. Záznam o uspořádání fondu	7

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury	8
Příloha č. 2: Seznam použitých zkratk	10

Inventární seznam	11
--------------------------	----

Tiráž	15
--------------	----

I. Vývoj původce fondu

Správa nad vesnickým obyvatelstvem spočívala do roku 1850 v rukou vrchnosti. V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální (vrchnostenské) správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Místo vrchnostenských panství se tak staly základem správy místní obce, a to na základě Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170 ze dne 20. března 1849, které stanovilo jako nejnižší články územní samosprávy obce. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada.

V každé obci byly zřízeny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních.

Činnost obecní samosprávy byla zahájena v roce 1850, když začaly fungovat i nově zřízené státní politické úřady. Po pádu absolutismu a vydání Říjnového diplomu byl roku 1862 vydán rámcový říšský obecní zákoník, který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu a Čechy. Tato zřízení se vztahovala na všechny obce s výjimkou statutárních měst a v mnohém navazovala na Stadionovo prozatímní obecní zřízení. Podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o působení obecního výboru, představenstva, o dohledu nad obcí, o spojení obcí, o hospodářství obecním atd.

Po vzniku ČSR bylo nutné novelizovat ustanovení o volebním řádu i o obecním zřízení, což se stalo zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb. Podle novely stálo v čele obce obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Kromě toho byly v obcích zřizovány obecní komise, z nichž komise finanční a letopisecká byly ustavovány obligatorně, založení jiných komisí záviselo na rozhodnutí zastupitelstva. Nově zavedenou institucí se stal také obecní trestní senát, složený ze starosty a dvou členů obecní rady, který vykonával trestní působnost obce. Pokud zemský úřad rozpustil obecní zastupitelstvo, bylo povinností příslušného okresního úřadu stanovit pro obec přechodný orgán, a to vládního komisaře nebo správní komisi. Mimořádný orgán pak vedl správu obce až do volby nového obecního zastupitelstva.

Pravomoce obecní samosprávy však byly po roce 1918 postupně omezovány posilováním vlivu státních úřadů, což pokračovalo i v období existence Protektorátu Čechy a Morava. Volby do zastupitelstev se od roku 1938 nekonaly a uvolněná místa byla obsazována kandidáty, které schvaloval úřad německého oberlandráta. Volba starostů byla potvrzována říšským protektorem, později rovněž oberlandráty, a orgány německé moci měly rozhodující slovo i v záležitostech schvalování dosazených vládních komisařů, členů zastupitelstev nebo obecních správních komisí. Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory.

Obec Dýšina (dříve též Dejšina) leží na stejnojmenném katastrálním území 9 km severovýchodně od Plzně v nadmořské výšce 361 m. Název obce vznikl odvozením příponou -ina nebo -iná z osobního jména Dýcha a znamenal Dýchova či Dýšova ves. První zmínka o vsi pochází z roku 1242, kdy ji král Václav I. daroval chotěšovskému klášteru. Ve 14. století náležela ves několika vladyckým rodům, které v roce 1386 sjednotil Lipolt z Oseka. Tento statek po něm v letech 1414–1427 držel Johánek Týnský, plzeňský měšťan. Kolem roku 1448 získal ves Jan Muchek z Bukovce. V letech 1563–1850 se Dýšina stala součástí majetku města Plzně.

V novém územněsprávním členění v roce 1850 připadla místní obec Dýšina do kraje Plzeňského a soudního okresu Rokycany v politickém okrese Plzeňském. Dýšinu tvořily dvě katastrální obce, a sice Dýšina s Horomyslicemi a Nová Huť.

Roku 1890 nabylo účinnosti nařízení ministerstva práv ze dne 8. 5. 1889, č. 4351 a zákon ze dne 12. 5. 1889, na jejichž základě byla místní obec Dýšina vyloučena ze soudního okresu Rokycanského a přidělena k soudnímu okresu Plzeňskému.

V okolí obce se nacházela poměrně bohatá naleziště železné rudy a v souvislosti s jejich následným zpracováním a rozvojem železářského průmyslu od konce 17. století pak byly založeny Horomyslice a Nová Huť. Výroba v Horomyslicích zanikla v roce 1868 a v Nové Huti v roce 1925. V první polovině 20. století zde byly ještě v provozu menší strojírna a slévárny litiny podnikatelů Františka Čechury a Josefa Hájka. Přesto zůstala Dýšina spíše zemědělskou obcí.

V obci sídlil farní úřad, do jehož obvodu patřila Dýšina, Červený Hrádek, Chrást, Kyšice, Bušovice, Ejpovice, Sedlecko a Smědčice. Ve 2. polovině 18. století je v Dýšině doložena farní škola, pro kterou byla v roce 1818 postavena nová školní budova. Od počátku 20. století uvažovalo obecní zastupitelstvo o stavbě nové školy, popř. o přístavbě. Důvodem byl nejen špatný stav stávající školní budovy, ale později i plánované zřízení měšťanské školy, která však byla nakonec otevřena v sousedním Chrástu. Za existence obecního úřadu se přistoupilo pouze k přístavbě školy, nová budova byla vystavěna až v roce 1958.

Zdejší řídicí učitelé, např. Václav Raus a Bedřich Kutílek, se významnou měrou podíleli na rozvoji kulturního a spolkového života v obci. Václav Raus proslul jako vynikající varhaník, sbormistr a hudební pedagog. Bedřich Kutílek zase založil v roce 1900 ochotnický spolek Tyl. V roce 1923 vznikla jeho studentská nadace, která umožňovala hrát dětská představení. V obci byly v činnosti i další sdružení, jako včelařský spolek, hospodářská beseda, spořitelni a záložní spolek, sbor dobrovolných hasičů, okrašlovací spolek, Sokol a DTJ.

V Dýšině se nacházel poštovní úřad, telegraf, telefon a sídlo obvodního lékaře. Četnická stanice byla umístěna v Chrástu, stejně jako nejbližší železniční stanice na trati Plzeň – Praha. V letech 1918–1927 však mohli dýšínští občané využívat železniční zastávky postavené přímo v obci. Dýšinou procházela okresní silnice Chrást – Plzenec. Po roce 1918 byla vystavěna silnice Dýšina – Nová Huť a pravděpodobně i silnice Červený Hrádek – Dýšina. Elektrifikace obce proběhla již ve 20. letech 20. století.

K nemovitému jmění obce patřily nejen lesy a pozemky, ale také čtyři budovy – škola (čp. 2), kovárna (čp. 30), pastuška (čp. 18) a chudobinec (čp. 65), pískový lom a cihelna. Zdejší obecní zastupitelstvo volilo členy do Místní školní rady v Dýšině a od roku 1938 i členy do Újezdni školní rady v Chrástu. Dále byly obsazovány funkce hajného, lesního hospodáře, ohledače masa, znalce pro odhad škod při živelných pohromách, stavebního a technického znalce a obecního strážníka, který nevykonával pouze policejní dozor, ale i noční a polní hlídky. V činnosti byl honební výbor, obecní trestní senát a knihovni rada. Vedle povinně zřizované finanční komise fungovaly v obci komise osvětová, stavební, požární a bezpečnostní, živnostensko-právní, parcelační, chudinská a sociální, pro postavení pomníku padlým vojínům. Letopisecká komise byla ustanovena v roce 1933 a kronikářem se stal Boh. Brejcha, který se však o tři roky později z Dýšiny odstěhoval. Nepodařilo se zjistit, kdo po něm pokračoval v zápisech. Jen dočasně byly v roce 1938 sestaveny komise hospodářská pro případné zásobování obyvatelstva a komise pro umístění a výživu uprchlíků z pohraničí.

Zřejmě nejdéle působící doložený starosta byl František Šašek, který musel v roce 1902 složit svůj úřad pro nesrovnalosti v účtech a spisech. V letech 1902–1905 se tak v řízení obecního úřadu vystřídaly dvě správní komise.

Činnost obecního úřadu byla ukončena v roce 1945 ustavením místního národního výboru.

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	533	neuvedeno
1869	695	95
1880	719	105
1890	772	107
1900	778	113
1910	801	120
1921	835	133
1930	1029	218

Seznam doložených starostů

František Šašek	1880 ?–1902
Správní komise	1902–1905
Josef Michl	1905–1910
Bartoloměj Šašek	1910–1919
František Čechura	1919–1929 ?
Jaroslav Kouřim	1929 ?–1945 ?

II. Vývoj a dějiny fondu

Fond Archiv obce Dýšina 1850–1945 (1950) tvoří písemnosti vzniklé z činnosti Obecního úřadu v Dýšině. Jedná se o 57 úředních knih, 6 podacích protokolů a 3 kartony spisů. Za úřadování starosty Františka Šaška se obecní spisovna nacházela v jeho domě, jednání obecních orgánů však probíhala v domě čp. 30. Po revizi účtů a následném ustanovení správní komise v roce 1902 byly obecní písemnosti roztříděny, srovnány (neznámo jak) a uloženy do nové skříně v již zmíněném domě čp. 30. Nepodařilo se ale zjistit, zda se obecní kancelář i se spisovnou nacházely v tomto domě po celou dobu fungování obecního úřadu.

Písemnou dokumentaci Obecního úřadu v Dýšině předal ONV v Plzni do okresního archivu v Plasích dne 25. října 1963 (č. př. 113). Osudy obecní spisovny před tímto datem nejsou známy.

V roce 2006 provedli archiváři Kateřina Nová a Karel Rom mimoskartáční řízení na Obecním úřadě v Dýšině (SOAP/060-184-40.00-2006) a do okresního archivu převzali knihu evidence vydaných čeledních a pracovních knížek z let 1914–1919 a balík spisů z let 1877–1944, obsahující stavební spisy, projekt železobetonového mostu a parcelaci pozemků (č. př. 19/06).

III. Archivní charakteristika fondu

Původcem archivního fondu AO Dýšina je Obecní úřad v Dýšině. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000).

Nedochovaly se žádné zprávy či protokoly o možných archivních prohlídkách či skartacích před rokem 1963. Během současného pořádání nebyla provedena vnitřní skartace. Z fondu AO Dýšina byly převedeny dva pokladní deníky o celkovém rozsahu 0,04 bm z let 1943–1949 (č. j. SOAP/060-413/2009) a z let 1947–1949 (č. j. SOAP/06-730/05) do fondu MNV Dýšina. Celkový rozsah fondu činí 1,42 bm.

Posteriora tvoří záznamy MNV u inv. č. 4, 68 a 71. Ve fondu se nacházejí dvě varianty hlavních knih z let 1898 a 1899 (inv. č. 28–31). V případě inv. č. 29 a 31 se jedná o opravené hlavní knihy, inv. č. 28 a 30 jsou pak původní hlavní knihy. Zápisy ze schůzí obecního výboru (zastupitelstva) a rady (inv. č. 1–3) byly zařazeny do I. kategorie, ostatní archiválie do II. kategorie. Písemnosti jsou kromě některých dvojjazyčných německo-českých tiskopisů psané česky a v době zpracovávání fondu se až na drobná poškození prachem nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Důležitým zdrojem informací o činnosti dýšinské obecní samosprávy jsou knihy zápisů ze schůzí obecního výboru (zastupitelstva), rady a finanční komise (inv. č. 1–4). Převážnou část fondu tvoří účetní materiál, zejména hlavní knihy a pokladní deníky, z nichž lze získat přehled o hospodaření obce i její finanční situaci od konce 19. století až do počátku 40. let 20. století.

V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky

Fond Archiv obce Dýšina 1850–1945 (1950) uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v srpnu 2009 a čistopis pomůcky zhotovila v lednu 2010 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 4. ledna 2010

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

- Amtliches deutsches Ortsbuch für das Protektorat Böhmen und Mähren.* Prag, 1940.
- Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce č. 6.* Plzeň, 1996.
- Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský.* Praha, 1845.
- Fák, J. (red.). *Historie ochotnického divadla na severním Plzeňsku.* Plzeň, 2006.
- Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře.* Praha, 1933.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Jihlava, 2005.
- Hučka, J. Z historie slévárny litiny v Dýšíně: na břehu řeky Klabavy. *Archivní zpravodaj*, 1997, roč. 2, č. 2.
- Hučka, J. 70 let slévárny a strojírný Hájek v Dýšíně. *Archivní zpravodaj*, 1998, roč. 3, č. 4.
- Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky.* Praha, 1931.
- Klement, B. *1881–1981: 100 let požárního sboru v Dýšíně.* Dýšina, 1981.
- Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého.* Praha, 1895.
- Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla A–M.* Praha, 1991.
- Palacký, F. *Podrobný popis Království českého.* Praha, 1848.
- Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. I. díl – A–H.* Praha, 1954.
- Reichsgesetzblatt*, 1849.
- Reichsgesetzblatt*, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970.* Praha, 1970.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1945 (částka 3., 5. 5.).
- Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích.* Praha, 1898.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1872.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1886.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1893.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1907.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1913.

Statistický lexikon obcí v Čechách. Praha, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha, 1934.

Šafář, V. *Dýšina v minulosti a přítomnosti.* Dýšina, 1967.

Tereziánský katastr český. Praha, 1964.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Vitoušová, M. – Vild, M. *Národní škola v Dýšině 1898–1956: inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 58]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, 1989.

Zákoník zemský Království českého, 1889 (částka XIV., 8. 6.).

Zevrubný popis rozdělení země Království českého. Praha, 1854.

Seznam použitých zkratek

AO	Archiv obce
DTJ	Dělnická tělocvičná jednota
MNV	Místní národní výbor
MV	Ministerstvo vnitra

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
I. Knihy			
1	Zápisy ze schůzí obecního výboru	1887–1913	K 1
2	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva a rady	1929–1943	K 2
3	Zápisy ze schůzí obecní rady	1931–1940	K 3
4	Zápisy ze schůzí finanční komise	1919–1944 (1950)	K 4
5	Knihy evidence vydaných domovských listů	1850–1901	K 5
6	Hospodářský plán obecního lesa na léta 1920–1929	1920–1929	K 6
7	Hospodářský plán obecního lesa na léta 1929–1938	1929–1938	K 7
8	Soupis stavebního a jiného dříví na pasece obecního lesa	1920	K 8
9	Knihy evidence vydaných čeledních a pracovních knížek	1914–1919	K 9
10	Knihy evidence prací vykonaných pro obec a podpor pro chudé 1902–1905 Pokladní deník chudinského fondu 1911–1912	1902–1912	K 10
11	Knihy daňové evidence	1895–1899	K 11
II. Spisový materiál			
1. Registraturní pomůcky			
12	Podací protokol (6. 6. 1902–7. 8. 1902)	1902	R 1
13	Podací protokol (7. 8. 1902–30. 6. 1903)	1902–1903	R 2
14	Podací protokol (12. 8. 1925–25. 11. 1931)	1925–1931	R 3
15	Podací protokol (26. 11. 1931–7. 7. 1936)	1931–1936	R 4
16	Podací protokol (30. 5. 1936–27. 12. 1941)	1936–1941	R 5
17	Podací protokol (5. 1. 1942–2. 7. 1943)	1942–1943	R 6
2. Spisy			
18	Obecní volby	1903	N 1
19	Obecní zaměstnanci	1939	N 1
20	Rozpočty obce	1916–1935	N 1
21	Pozemkové záležitosti (převážně parcelace)	1930–1941	N 1

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
22	Stavba silnic	1904–1941	N 1
23	Stavební spisy a plány mostů a lávek přes řeku Klabavu	1902–1942	N 1
24	Stavební spisy a plány domů, hospodářských budov a jiných objektů v obci	1887–1944	N 2
25	Stanovy sboru dobrovolných hasičů s přílohami	1903	N 2
26	Lesní hospodářství	1920–1939	N 2

III. Účetní materiál

1. Účetní knihy

27	Hlavní kniha	1896	K 12
28	Hlavní kniha	1898	K 13
29	Opravená hlavní kniha	1898	K 14
30	Hlavní kniha	1899–1900	K 15
31	Opravená hlavní kniha	1899	K 16
32	Hlavní kniha	1902	K 17
33	Hlavní kniha	1903	K 18
34	Hlavní kniha	1905	K 19
35	Hlavní kniha	1906	K 20
36	Hlavní kniha	1907	K 21
37	Hlavní kniha	1908	K 22
38	Hlavní kniha	1909	K 23
39	Hlavní kniha	1912–1913	K 24
40	Hlavní kniha	1914	K 25
41	Hlavní kniha	1915–1916	K 26
42	Hlavní kniha	1917–1918	K 27
43	Hlavní kniha	1919–1920	K 28
44	Hlavní kniha	1921–1922	K 29
45	Hlavní kniha	1923	K 30
46	Hlavní kniha	1924	K 31
47	Hlavní kniha	1925–1927	K 32
48	Hlavní kniha	1931–1935	K 33

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
49	Hlavní kniha	1936–1943	K 34
50	Pokladní deník	1878	K 35
51	Pokladní deník	1900–1907	K 36
52	Pokladní deník	1902	K 37
53	Pokladní deník	1903–1904	K 38
54	Pokladní deník	1905	K 39
55	Pokladní deník	1905–1907	K 40
56	Pokladní deník	1910–1920	K 41
57	Pokladní deník	1921–1922	K 42
58	Pokladní deník	1923–1927	K 43
59	Pokladní deník	1928–1932	K 44
60	Pokladní deník	1932–1942	K 45
	<i>Pokladní deník</i>	<i>1943–1945 (1949)</i>	<i>MNV Dýšina</i>
61	Hlavní kniha chudinského fondu	1913–1920	K 46
62	Hlavní kniha chudinského fondu	1921–1922	K 47
63	Pokladní deník chudinského fondu	1880–1910	K 48
64	Pokladní deník chudinského fondu	1896–1902	K 49
65	Pokladní deník chudinského fondu	1903–1905	K 50
	Pokladní deník chudinského fondu	1911–1912	K 10
66	Pokladní deník chudinského fondu	1913–1920	K 51
67	Pokladní deník chudinského fondu	1923–1929	K 52
68	Pokladní deník chudinského fondu	1929–1945 (1948)	K 53
69	Pokladní deník obecního statku „les starousedlých“	1903–1905	K 54
70	Likvidační strazza	1924–1929	K 55
71	Likvidační strazza	1931–1938 (1950)	K 56
72	Půjčky z chudinského fondu	1902–1903	K 57

2. Účty

73	Účetní uzávěrky	1923–1936	N 3
74	Výtahy z účtů	1915–1924	N 3

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Dýšina
Značka fondu:	AO Dýšina
Časový rozsah:	1850–1945 (1950)
Počet evidenčních jednotek:	66 (57 úředních knih, 6 podacích protokolů a 3 kartony)
Počet inventárních jednotek:	74
Rozsah v bm:	1,42 bm (úřední knihy – 0,97 bm, podací protokoly – 0,12 bm, kartony – 0,33 bm)
Stav ke dni:	4. 1. 2010
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	15
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Martina Matušková

dne 4. 1. 2010 – č. j. SOAP/060-4/2010